

УДК 658.8

ПРИНЦИПИ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ПОНЯТІЙНОГО АПАРАТУ

Васенко В.К.

*д.е.н., професор, професор кафедри соціально-економічних
дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ,
м. Суми, вул. Миру, 24, 40000, Українтел. (054)-23-30-318, e-mail: vasenko_v.k.@ukr.net
ORCID: 0000-0002-0660-0037, DOI : <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2019-53-97-104>*

PRINCIPLES OF MANAGEMENT AND THEIR INFLUENCE ON THE FORMATION OF THE CONCEPTUAL APPARATUS

Vasenko V.

*doctor of economics, professor, professor of the department of socio-economic disciplines Sumy branch of Kharkiv
National University of Internal Affairs, Sumy, st. Peace, 24, 40,000, Ukraine
tel. (054) -23-30-318, e-mail: vasenko_v.k@ukr.net
ORCID: 0000-0002-0660-0037, DOI : <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2019-53-97-104>*

Анотація. Сучасне життя в Україні позначене докорінними політичними, соціально-культурними, економічними сферами. Формується ринкове середовище в якому менеджмент набуває особливого значення для будь-якої організації. Менеджерські функції виконують багато людей, яким необхідні спеціальні знання. І це вимагає від них опанування менеджменту, що є одночасно і наукою, і мистецтвом. Складні умови господарювання, зміни в техніці і технологіях, зростаючі вимоги споживачів вимагають від сучасних менеджерів всіх рівнів управління, нових знань та навичок, які б відповідали вимогам часу. Система управління персоналом повинна бути сформована на базі сучасних принципів, які дадуть змогу досягати як загальних цілей у межах вибраних ринків, так і високого рівня прихильності працівників. У традиційній літературі принципи формування системи управління персоналом перелічують дещо узагальнено, без врахування стану справ у відповідній галузі чи особливостей функціонування конкретного підприємства. Також потрібно відзначити, що, незважаючи на численність наведених принципів, їх перелік є неповним, оскільки не враховує реалій часу. Принципи, на яких базується система управління персоналом, потребують постійного оновлення та уточнення, оскільки ринкове середовище функціонування постійно змінюється. З метою побудови вискоефективної системи управління персоналом необхідно дослідити суть та значення принципів формування відповідної системи в нових умовах ринку. У статті проаналізовано основні принципи, що визначають понятійний апарат менеджменту. Виокремлена структурно-логічна схема понятійного апарату науки, та основні принципи та їх вплив на формування понятійного апарату. Внесені пропозиції щодо більш поглибленого вивчення менеджменту студентами та основних принципів, що впливають на формування понятійного апарату науки.

Ключові слова: понятійний апарат, структурно-логічний, менеджмент, поняття, судження, положення, закони, аксіоми, постулати, принципи.

Формул: 0, рис.: 1, табл.: 0, бібл.: 7

Annotation. Modern life in Ukraine is marked by radical political, socio-cultural, economic spheres. A market environment is formed in which management becomes of particular importance to any organization. Management functions are performed by many people who need special knowledge. And this requires the mastery of management, which is both science and art. Complex business conditions, changes in technology and technologies, growing demands of consumers require modern managers of all levels of management, new knowledge and skills that meet the requirements of the time. The human resources management system should be based on modern principles that will enable both common goals to be achieved within selected markets and a high level of employee commitment. In the traditional literature, the principles of the formation of a system of personnel management are listed in a somewhat generalized way, without taking into account the state of affairs in the relevant field or the peculiarities of the operation of a particular enterprise. It should also be noted that, despite the abundance of the above principles, their list is incomplete, because it does not take into account the realities of time. The principles on which the human resources management system is based need constant updating and refinement, as the market environment of operation is constantly changing. In order to build a highly effective personnel management system, it is necessary to investigate the essence and significance of the principles of the formation of the corresponding system in the new market conditions. The article analyzes the basic principles that define the conceptual apparatus of management. The structural-logical

scheme of the conceptual apparatus of science is singled out, and the basic principles and their influence on the formation of the conceptual apparatus. Proposed proposals for a more in-depth study of student management and the main principles that influence the formation of the conceptual apparatus of science.

Key words: *conceptual apparatus, structural-logical, management, concepts, judgments, positions, laws, axioms, postulates, principles.*

Formulas.: 0; fig.: 1; tabl.: 0, bibl.: 7

Постановка проблеми. Менеджмент єдина наука, котра сьогодні дає конкретну і вичерпну відповідь на найбільш актуальне і злободенне питання сучасності: «Чому одні організації при рівних правових і соціально-економічних умовах процвітають, а другі руйнуються».

Друга, не менш важлива теза менеджменту: «Чим вищий рівень менеджменту в країні, тим вищий рівень життя народу».

Слід підкреслити, що управління, його принципи і методи були предметом дослідження ще за античності. Так, давньогрецький філософ Платон (427-347 рр до н.е.) стверджував, що діяльність в управлінні є важливим засобом забезпечення життя суспільства – особливий вид мистецтва, яке повинен здійснювати політик на основі правильного розуміння і застосування законів. Люди, на його думку, мають виконувати чітко визначені функції, а політик наглядати за їх виконанням, поєднувати ці дії в єдине гармонійне ціле, використовуючи силу (тиранічний метод управління з метою приборкання користоловства і дотримання належних законів і правил) і м'якість (як вид політичного нагляду) [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проведений нами аналіз літературних джерел щодо менеджменту та його принципів показує, що ця проблема і сьогодні в наукових дослідженнях є актуальною і багато західних і вітчизняних вчених присвятили їй свої праці. Зокрема, М. Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури [2], П. Друкер [3], А. В. Шегда [4], В. В. Стадник, М. А. Йохна [5], Р. А. Аблязов, Г. І. Пазурець, С. О. Савченко, І. Б. Чудаєва [7] та інші.

Однак, за межами розгляду залишаються питання стосовно впливу

принципів менеджменту на формування понятійного апарату науки та тих хто її вивчає. Цим підтверджується зв'язок авторського доробку із важливими науковими та практичними завданнями й невирішеними проблемами, котрим присвячується означена стаття.

Формулювання цілей статті. Основною метою статті є аналіз основних принципів менеджменту та їх вплив на формування понятійного апарату науки. Для досягнення поставленої мети вирішуються такі завдання:

Проаналізувати основні принципи менеджменту, що най більш дієво впливають на формування понятійного апарату.

Виокремити структурно-логічну схему формування понятійного апарату.

Внести пропозиції щодо більш поглибленого вивчення менеджменту студентами та основних принципів, що впливають на формування понятійного апарату.

Викладення основного матеріалу дослідження. Сучасний менеджмент — це тисячі можливих варіантів і особливостей управлінських рішень, у тому числі й у фінансовій сфері.

Управлінські рішення, що розроблені одним підприємством і добре себе в ньому зарекомендували, можуть виявитися не тільки марними, але навіть небезпечними для іншого. Багатоваріантність рішень і ходів менеджменту, гнучкість і неординарність господарських комбінацій, унікальний характер кожного управлінського рішення в конкретній специфічній ситуації є основою керування.

Тому в діяльності менеджерів натиск доводиться робити не на стандартні рішення, а на здатність швидко й правильно оцінити господарську ситуацію і знайти єдино можливий у даному

положенні підхід, що і є в конкретних умовах оптимальним.

Разом з тим, слід підкреслити, що на сьогодні ні зарубіжні, ні вітчизняні вчені в літературних джерелах не дають усталеного, раз і назавжди даного визначення менеджменту, незважаючи на його важливість для розвитку людського суспільства, а тому різні джерела поняття «менеджмент» трактують неоднозначно, це дає 100 відсоткову впевненість в тому, що наука на місті не стоїть, а постійно розвивається, творчо відкидаючи застарілі поняття та елементи догматизму. Менеджмент як наука пройшов великий шлях еволюції, має свої, притаманні лише йому етапи розвитку і сьогодні стоїть в горнилі інноваційного розвитку науки, процесу управління та керуючої ланки в організації.

Наведемо лише деякі із великої кількості таких визначень:

Американські вчені М.Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедуори в роботі «Основи менеджменту» визначають «менеджмент» як уміння добиватися поставленої мети, використовуючи працю, інтелект, мотиви поведінки інших людей [2].

П. Друкер під менеджментом розуміє управління як особливу форму людської діяльності, що перетворює неорганізований натовп у ефективну цілеспрямовану і продуктивну групу [3].

В. В. Стадник і М. А. Йохна під менеджментом розуміють – вид діяльності, спрямований на працівників організації з метою координації їх дій для досягнення поставлений перед організацією цілей [4].

С. В. Мочерний і М. В. Довбешко визначають менеджмент як цілеспрямований вплив власників і менеджерів на потреби та інтереси інших працівників для ефективної організації колективної праці у всіх сферах суспільного відтворення, вдосконалення розвитку елементів економічної системи на мікрорівні, охорони довкілля з метою привласнення максимального прибутку [5].

Економічна енциклопедія визначає менеджмент як науку про управління

сучасним підприємством (установою, організацією), основним змістом якої є комплекс наукових принципів, методів стимулювання та організаційних важелів впливу на дії людей, використання різноманітних ресурсів з метою досягнення тактичних і стратегічних цілей організації [7].

У ході своїх досліджень літературних джерел, ми розділяємо точку зору названих авторів, але на сьогодні, на наш погляд, під менеджментом слід розуміти – гармонійно пов'язаний комплекс принципів, функцій, методів та способів управління процесом виробництва, передусім виробничим персоналом з боку керівництва підприємства, компанії з метою ефективного використання ресурсів і стратегічних цілей організації.

Із даного визначення видно, що на першому місті поставлені принципи менеджменту, тобто основні керівні ідеї, правила, положення, норми поведінки, керуючись якими органи управління забезпечують ефективний розвиток організації та в рамках яких реалізуються цілі організації.

Саме принципи науки мають найбільший вплив, але й забезпечують необхідне гармонійне формування понятійного апарату науки, так як первинною ланкою у процесі пізнання є накопичення наукових фактів - знань про об'єкт чи явище, аргументованість яких доведена, які стають складовою наукових знань лише після їх систематизації та узагальнення за допомогою понять, абстракцій, визначень.

Принцип - це головне вихідне положення будь-якої наукової теорії, вчення, науки чи світогляду, виступає як перше і найабстрактніше визначення ідеї, як початкова форма систематизації знань. Під принципом в науковій теорії розуміють саме абстрактне визначення ідеї, що виникла в результаті суб'єктивного вимірювання і аналізу досвіду людей та формує понятійний апарат. Кожна наука має свій предмет дослідження, свою мову, свій понятійний апарат мислення та передачі знань.

Понятійний апарат всякої науки незмірно бідніший від об'єктивної дійсності і відбиває лише певний рівень пізнання цієї дійсності.

Понятійний апарат (поняття) — форма мислення, яка відображає істотні властивості, зв'язки і відношення предметів і явищ в їхній суперечності і розвитку; думка або система думок, що узагальнює, виділяє предмети деякого класу за визначеними загальними і в сукупності специфічними для них ознаками.

Наукове поняття є єдністю загального, особливого та одиничного, тобто конкретно-загальним. При цьому загальне в понятті належить не просто до екземплярів даного класу, що характеризуються загальними властивостями, не тільки до безлічі однорідних предметів і явищ, а до самої

природи змісту поняття, що виражає щось істотне в предметі.

Будучи віддзеркаленням об'єктивної реальності, поняття такі ж пластичні, як і сама дійсність, узагальненням якої вони є. Наукові поняття не є щось закінчене і завершене; навпаки, вони містять в собі можливість подальшого розвитку. Основний зміст поняття змінюється лише на певних етапах розвитку науки, генеруючи зміни її понятійного апарату. Такі зміни поняття є якісними і пов'язані з переходом від одного рівня знання до іншого, до знання глибшої суті мислимих в понятті предметів і явищ. Рух дійсності можна відобразити тільки в поняттях, що діалектично розвиваються.

Структуру понятійного апарату науки формують факти, поняття і судження, положення, закони, аксіоми і постулати, принципи, рис. 1.

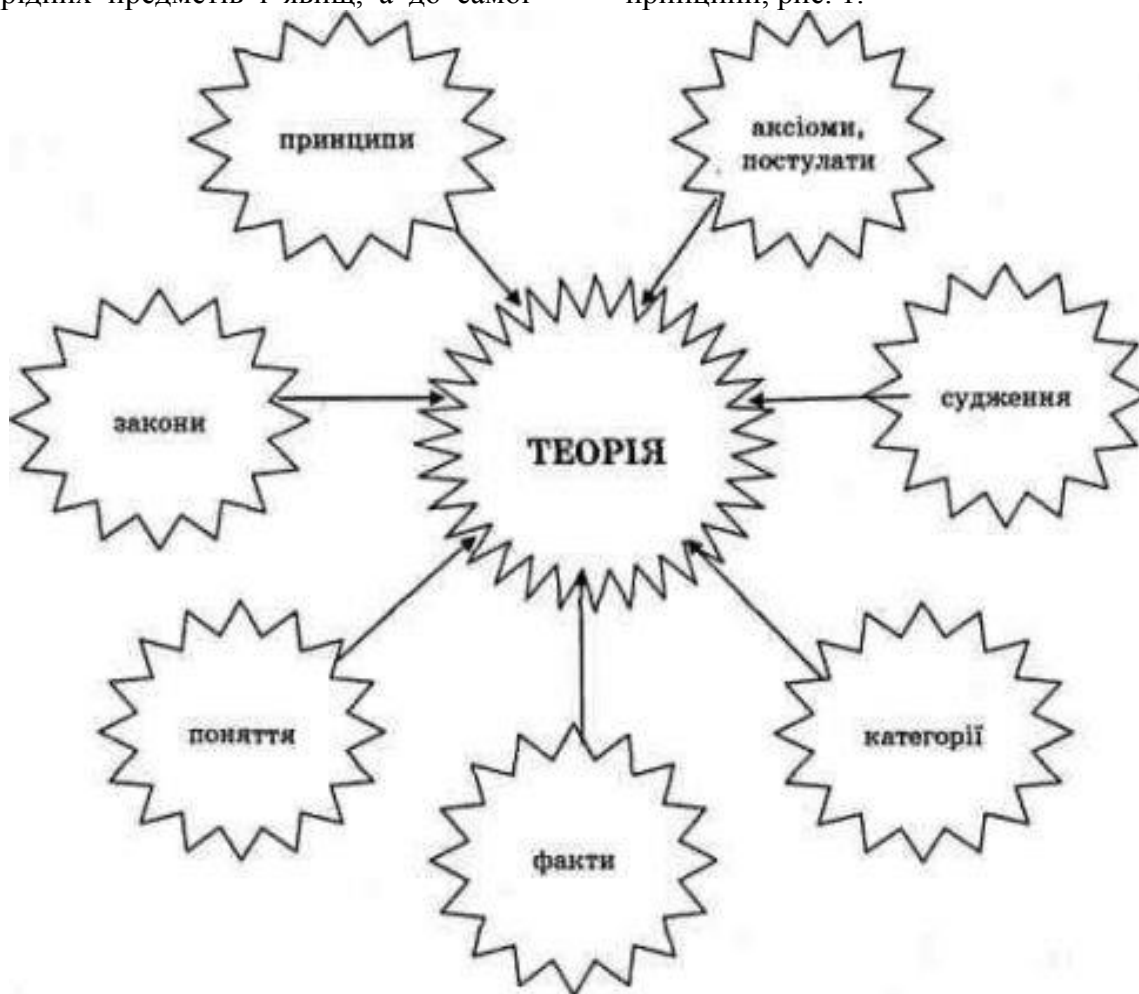

Рис. 1. Структурно-логічна схема формування понятійного апарату науки

Наукові теорії, що ґрунтуються на пізнанні об'єктивних законів природи, дозволяють передбачити явища, які можуть виникнути в майбутньому як результат дії цих законів (наприклад: періодичний закон Д. І. Менделєєва передбачив не існуючі на той час елементи).

Понятійний апарат будь-якої науки має чітко виражений словесний запас, так як будь-яке поняття визначається тим чи іншим словом. Понятійний апарат науки «Менеджмент» складає сотні тисяч якщо не більше різних слів.

Наприклад, за нашими підрахунками лише один підручник М.Х. Мескона, М. Альберта і Ф. Хедоурі містить більше 700 сторінок, або в словесному виразі 284310 слів.

Наші вітчизняні вчені Р.А. Аблязов, Г.І. Пазурець, С.О. Савченко, І.Б. Чудаєва з Черкаського Східноєвропейського університету економіки і менеджменту підготували навчальний посібник «Курс менеджменту для магістрів» (системний підхід), який нараховує 230850 слів.

Один відсоток від словесного запасу цього понятійного апарату - складає 2843 і 2308 слів.

У Сумській філії Харківського національного університету внутрішніх справ навчальна програма із вивчення курсу «Принципи менеджменту» складає 90 годин (30 годин лекційних, 24 – практичних занять і 36 годин самостійної роботи). За такого формального підходу до організації навчального процесу з такої важливої дисципліни, чи можуть студенти запам'ятати хоч 1 відсоток того запасу слів, що визначає понятійний апарат.

Звичайно ні. Їх підрахунок зупиниться не дійшовши й до 100 слів. Чому так? Тому, що реформа вищої школи скасувала написання рефератів, конспектів, курсових і контрольних робіт, студентами не складаються тезауруси нових слів, термінів та понять та ін.

Сьогоднішні студенти – це завтра спеціалісти, які прийдуть на зміну нинішньому поколінню. Покращиться життя після їхнього приходу до

управління, влади за таких умов? Звичайно ні.

Потрібно змінювати систему навчання, щоб навчалися лише ті, хто хоче навчатися, а не заплатив гроші за навчання.

Ситуація ще більш стає складною, якщо ми добавимо те, що сьогодні наші студенти навіть поняття не мають про фінансовий, банківський, інвестиційний, інноваційний, податковий, бюджетний, освітянський, правоохоронний, командний, антикризовий, санаційний, екологічний, кадровий, контрактний, корпоративний, міжнародний, природних ресурсів, природокористування, природоохоронної діяльності та інших типів і видів менеджменту, з якими в тій чи іншій мірі їм, як майбутнім юристам, необхідно буде керуватися й визначатися.

Звичайно понятійний апарат науки «Менеджмент» з урахуванням усіх його типів і видів буде лежати за межами кількох десятків, а то й сотень мільйонів слів.

Керують організаціями і йдуть у владу не лише спеціалісти профільних вузів з дипломами менеджера, але навіть і ті у котрих понятійний апарат менеджменту не перевищує 50-100 слів.

Чому ми погано сьогодні живемо, тому що нами погано керують. А щоб покращити ситуацію необхідно в непрофільних до менеджменту вузах збільшити число годин для вивчення менеджменту.

Принципи менеджменту вперше були визначені Г. Емерсоном в 1912 році у книзі «Дванадцять принципів продуктивності», а саме:

1. Чіткий план та чітко сформульовані цілі або завдання.
2. Здоровий глузд.
3. Компетентна консультація.
4. Дисципліна.
5. Справедливе відношення до персоналу.
6. Швидкий, надійний, точний і постійний облік.
7. Диспетчеризація.
8. Норми і розклад.

9. Нормалізація умов.
10. Нормування операцій.
11. Писані стандартні інструкції.
12. Винагорода за продуктивність.

Я хочу звернути увагу на перший і дванадцятий принципи найбільш актуальні для нашої країни – у суспільстві не має чіткого плану розвитку, а реформи що проводяться лише для отримання чергового траншу МВФ. В Україні винагорода здійснюється не за продуктивність, а за займану посаду – чим вища посада, тим вища зарплата, за кінцевий результат праці ніхто не запитує, а тому, на наш погляд, і нізачо не відповідає. Це понятійний апарат не творчої людини, а пристосування.

У ході історичного розвитку принципи менеджменту узагальнювалися і конкретизувалися і наука визначила такі сучасні принципи:

1. *Принцип поєднання демократизму і доцільного економічного централізму.* Сутність принципу полягає в тому, що працівники зайняті на підприємстві вільно обирають форму власності і форму господарювання.

2. *Принцип досягнення високої економічної ефективності* - передбачає результативність, успіх в досягненні мети, а також економічність, або мінімальні витрати для одержання відповідного результату, що зумовлюється в ринкових умовах високим рівнем конкуренції.

3. *Принцип матеріального і морального стимулювання* - передбачає урахування, потреб та інтересів працюючих, без яких неможливо розв'язувати складні завдання і правильно управляти в організації.

4. *Принцип єдиноначальності і колегіальності* - передбачає уміле використання в управлінському процесі єдиноначальності і колегіальності.

5. *Принцип науковості* - передбачає повне використання у всій системі управління нових концепцій науки, прогресивного досвіду кращих організацій і підприємств. Наукове управління несумісне з суб'єктивізмом.

При запровадженні в життя принципу науковості важливо боротися зі шаблоном,

індивідуально підходити до кожного об'єкту управління.

6. *Принцип підготовки і розстановки кадрів* - передбачає забезпечення стабільності кадрів і професіоналізації управління.

7. *Принцип відповідальності* - означає створення чіткої організаційної структури; розробку положень про підрозділи організації, права і обов'язки керівників, посадові інструкції виконавців; встановлення матеріальної відповідальності госпрозрахункових підрозділів за упущення в роботі; розробку положень про преміювання працівників; чітке прийняття наказів і розпоряджень; проведення інших організаційних заходів.

У розвинених країнах велике визнання здобула соціальна відповідальність підприємництва, виробництва якісної і безпечної для здоров'я споживачів продукції, додержання моральних принципів.

8. *Принцип оптимального сполучення галузевого і територіального управління* - передбачає найбільш раціональне розміщення і розвиток продуктивних сил, вимагає врахування екології, ступеня ефективності використання робочої сили, зайнятості населення, розвитку соціальної інфраструктури, відповідності виробництва етнічним особливостям регіону, задоволенню матеріальних і духовних потреб населення.

Галузеве управління характеризує необхідність розвитку диверсифікації виробництва, поглиблення його спеціалізації і концентрації. Територіальне управління виходить з інших цільових установок.

9. *Принцип спадковості господарських рішень.* В основі цього принципу лежить єдність економічних явищ і процесів, як послідовності кількісних і якісних змін, які здійснюються в часі і просторі, а не починати все робити з чистого листа. Цей принцип має різноманітні форми прояву. Спадковість господарських рішень необхідна при розробці і особливо реалізації планів, для того щоб інформація зберігала порівнюваність. Спадковість

необхідна в організаційних рішеннях, оптимальність яких передбачає аналіз минулого, максимальне збереження позитивного досвіду.

10. *Принцип підпорядкування особистих інтересів загальним* - передбачає пріоритет загальноколективних інтересів перед індивідуальними, які в менеджменті дуже важко здійснювати. Справа в тому, що з точки зору управління досягти загальних цілей в організації можливо тільки при задоволенні особистих інтересів працюючих. При досягненні працюючими своїх потреб проблема співвідношення між загальними і особистими інтересами не спрощується, а навпаки, має виражену тенденцію до ускладнення. Чим більш різноманітні особисті інтереси працюючих, тим важче пошук мотивації до підвищення ефективності їх праці.

11. *Принцип економічності та ефективності*. У виробництві необхідно досягати не тільки ефективного сполучення людських і матеріальних ресурсів, але й значної економії сил, найбільш продуктивного пристосування праці. Суспільство зацікавлене в скороченні витрат суспільного виробництва в цілях збільшення об'ємів інвестиційних ресурсів та накопичень.

12. *Принцип домінанти розвитку (принцип основної ланки)* - міститься в тому, що до прийняття управлінського рішення повинні бути визначені: основні перспективи, а також головний фактор, від якого залежать досягнення поставлених цілей. Цей принцип дозволяє мінімізувати тимчасові і фінансові витрати на дослідження різних напрямків розвитку організації. Виділення головного фактора дозволяє зосередити всі види ресурсів (в основному обмежених) на розробку основної задачі.

У своїх дослідженнях ми вивчали лише деякі основні принципи менеджменту та їх вплив на понятійний апарат науки та студентів. Ми наводили для прикладу принципи менеджменту характерні в основному для систем і підсистем управління в цілому. Разом з тим кожна

структура на рівні організації повинна формуватися на основі ще і специфічних принципів, до яких можна віднести: пріоритет інтересів власників; направленість на демократизацію управлінських структур і управління власністю; рівність прав організацій в економічній сфері ринкових і партнерських взаємовідносин; оптимальність організаційних структур управління; ефективне матеріальне стимулювання управлінської праці; сучасне інформаційне забезпечення апарату управління; наявність кваліфікованих кадрів управління тощо.

Принципи управління повинні мати правове оформлення, закріплене в системі нормативних документів, договірних зобов'язаннях. Дотримання вимог цих принципів є основою для ефективного функціонування апарату управління та формування нового мислення на основі інноваційного понятійного апарату.

Висновки. Проаналізовано основні принципи, що визначають концептуальний засіб управління. Визначена структурно-логічна схема концепції транспортного засобу науки, основні принципи та їх вплив, полягає у формуванні концептуального засобу. Внесені пропозиції щодо більш глибокого вивчення менеджменту студентами та основні принципи, що впливають на формування концептуального засобу науки

Література:

1. Мочерний С. В. Довбешко М. В. Основи економічної теорії : підручник. Київ : Видавничий центр «Академія», 2004. 856с.
2. Мескон М. Х. Альберт М., Хедоури Ф. Основи менеджмента : науч. пос. Москва : Дело, 1992. 702 с.
3. Друкер П. Практика менеджмента : учебное пособие. Москва : Издательский дом «Вільямс», 2000. 398с.
4. Шегда А. В. Менеджмент : навчальний посібник. Київ : «Знання», 2002. 583с.
5. Стадник В. В., Йохна М. А. Менеджмент : посібник. Київ : Академвидав, 2003. 464с.
6. Аблязов Р. А. Пазурець Г. І., Савченко С. О. Курс менеджменту для магістрів (системний підхід) : навч. посіб. Черкаси : Видавництво «Маклаут», 2011. 580 с.

7. Мочерний С. В. та ін. Економічна енциклопедія : У трьох томах. Т.2. Київ : Видавничий центр «Академія», 2001. 848с.

Reference:

1. Mocherny, S. V. Davoshko, M. V. (2004) *Osnovy ekonomichnoi teorii* [Fundamentals of Economic Theory], Vydavnychiy tsentr «Akademiiia», Kyiv, Ukraine.
2. Meskon, M. H. Albert, M., Hedouri F. (1992) *Osnovi menedzhmenta* [Fundamentals of Management], Delo, Moscow, Russia.
3. Drucker, P. (2000) *Praktyka menedzhmenta* [Management Practice], Yzdatelskyi dom «Viliams», Moscow, Russia.
4. Shegda, A. V. (2000) *Menedzhment* [Management], Znannia, Kyiv, Ukraine.
5. Stadnik, V. V. Yokhna, M. A. (2003) *Menedzhment* [Management], Akademydav, Kyiv, Ukraine.
6. Ablyazov, R. A. Pazurets, G. I. Savchenko, S. O. (2011) *Kurs menedzhmentu dlia mahistriv (systemnyi pidkhid)* [Management course for masters (systematic approach)], Maklout, Kyiv, Ukraine.
7. Mocherny, S. V. and others (2001) *Ekonomichna entsyklopediia* [Economic Encyclopedia], Т. 2., Akademiia, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 18.03.2019 р.